

Natuurlijk, dit kunnen we niet.

Liefde, gelijk wij ons die menselijke uitwerking, en dan in idealen zin op God overbrengen, is niet in één adem te noemen met het verwijzen van een bewust en gevoelend wezen tot zulk een ontzettend staat van niet uit te spreken jammer.

Zelfs al denkt ge voor meer dan één het zielenlijden en de lichaamspijn in het verderf als in graad en maat niet zeer diepgaande, dan nog is de gedachte dat er nooit een eind aan komt, een strik des doods die u de keel toekijpt.

Uw menselijke liefde, wat is ze bij de liefde Gods vergeleken; en toch, reeds als mens kunt ge het denkbeeld zelfs van eeuwig verderf niet verdragen, en hoe dan deze op alle verloren toegepaste werkelijkheid u in God te denken, zonder dat ze voor uw besef een schaduw op Gods volzaligheid moet werpen.

Daar kunnen we niet bij. Dat kunnen we ons niet ontwaarselen. En ge misleidt uzelf, zoo ge er over heen glijdt.

Ons gevoel en onze rede stuiten hier. Elke poging om dit mysterie door redebeleid onzerzijds op te lossen, moet falen.

In stille aanbidding kunnen we ons terugtrekken. We kunnen de hand op den mond leggen, en belijden dat Gods liefde te groot is, dan dat wij die liefde begrijpen zouden.

Maar tegenspreken, dat hier is, wat ons stuit en terug doet deinsen, dat kunt en dat moogt ge niet.

Wat is daarbij nu de weg des geloofs?

Te zien op Jezus en uit zijn menselijke gevoel de lichtstraal te laten vallen op wat hier duister is.

Als ge u afvraagt, wie rijker en voller de Liefde Gods heeft bekend: Jezus of gij, dan is er voor u geen aarzeling, en dan belijdt ge in ootmoed en nederigheid, dat al uw stancelen over de Liefde Gods wegzinkt, vergeleken bij de hemelsche taal waarin uw Heiland de Liefde Gods heeft verheerlijkt.

Hier is nauwelijks vergelijking denkbaar. Vooral op het stuk der Goddelijke liefde heeft niemand den Vader gekend dan de Zoon, en hij aan wien de Zoon het wil openbaren.

Nooit heeft vóór Jezus of buiten Jezus de wereld verstaan wat het zeggen wil, dat God is Liefde.

Maar indien dit nu zoo is, en indien met terdaad Jezus zoo oneindig veel fijner dan gij weten en gevoelen kon, en geweten en gevoeld heeft, wat met de Liefde Gods al dan niet onbestaanbaar is, valt dan heel uw denken alom een eeuwig verderf bij een God die de Liefde is, niet kon gedacht worden, niet geheel en volstrekt en onmiddellijk weg door het stellige en eenvoudige feit, dat uw Heiland, dat u Jezus, dat Hij, die alleen God in zijn wezen kende, ons juist het tegendeel geleerd heeft?

Jezus aarzelt nooit.

Steeds en gedurig en zonder ophouden predikt hij ons die beide met even stellige verzekering, én het „*Alles lief heeft God de wereld gehad*“, én dat de goddeloosheid gaan zullen in de eeuwige pijn.

Jezus predikt niet het eerste rijk en in overdadige taal, en het tweede even ter loops en nauwelijks uitgesproken.

Neen, beide, enerzijds de Liefde Gods, en anderzijds het Eeuwig verderf, ze vormen de twee polen, waar het Evangelie van Jezus tusschen door straalt.

Zoo min er licht zich tekenet zonder schaduw, zoo min is de glans van de Liefde Gods in het Evangelie van Jezus zonder de steeds verrellende schaduw van de buitenste duisternis.

En hiermee is voor het geloof de zaak beslist. Wie onzer zou ooit durven zeggen, dat hij teederder dan Jezus gevoelt, wat tegen de Liefde Gods al dan niet indruischt?

Dit ook maar te denken, ware u boven uw Heiland stellen.

En daarom rust het geloof ook hier in de aanbiddelijke hoogte van den Christus.

Voor Christus hier geen strijd.

Dan kan de strijd, die bij u opkomt, ook niet wezenlijk zijn.

Dan komt die tegenstrijdigheid niet anders op, dan uit het onzuivere van uw kennis Gods.

Jezus is onze maatstaf, ook voor ons innerlijk bestaan als menschen.

Reeds onder elkander merken we telkens, hoe de menselijke maatstaf uiteenloopt. Den één hoort ge vergoelijken, ja soms aanrijzen, wat voor de consciëntie van den ander stellig zonde is; en ook al gaat het verschil niet altoos zoo ver, keer op keer voelt ge toch in uw omgang en in de gesprekken, dat de een zoveel edeler denkt, fijner gevoelt en rechtvaardiger oordeelt dan de ander. Van den één voelt ge dat ge ver boven hem staat, van den ander dat hij ver staat boven u.

Maar welke verschillen ten deze ook onder menschen bestaan, dat alles valt geheel weg, vergeleken bij het verschil dat tusschen u en uw Heiland bestaat.

Voor hem buigen we ons in aanbidding neder, en als in hem het menselijke gevoel anders spreekt dan in ons, dan oordeelt Jezus uw hart en nooit uw hart Jezus.

Op welk punt in het heilige dan ook voor het besef en gevoel van Jezus de strijd niet bleek te bestaan, die bij ons opkomt, stelt Jezus ons de wet en niet wij aan Jezus.

Er blijkt dan, dat ons menselijke gevoel ons op het dwaalspoor leidde, en dat ons gevoel als het gevoel van Jezus moet worden, zullen we de waarheid verstaan en bezitten kunnen.

De liefde Gods en het eeuwig verderf streiden niet voor Jezus; en strijden ze desniettemin voor uw gevoel met elkander, dan toont dit hoe uw gevoel zuivering moet ondergaan, en hoe steeds inniger zielegemeenschap met Jezus de weg is, die ook u alleen tot verzoening van wat scheen te strijden, brengen kan.

En wat is nu zoo opmerkelijk?

Dit, dat zelfs in niet geloovige kringen, waar uit men eerst in naam der Liefde Gods elk denkbeeld van een heilzorgvuldig gelanzen had, en dat niet eens meer fluisterend, almeer de vraag opgaat, of op die wijs de liefde niet ten slotte elk besef van recht en gerechtigheid te niet doet, en of alle loochening van eeuwige straffen niet eindigen moet met reeds hier op aarde ons menselijke leven te verlagen.

De oude vraag, die met haar eentenaarsgewicht terugkeert. Liefde zal geen eeuwige straf doogen, maar gedooft uw begrip van Liefde dan wel, dat hier op aarde de boosheid triomfeert en de onschuld verdrenen wordt? Zulk een verhaal als pas weer uit België in de pers der toonde deed van een schapenkopman, die jaren achtereen de herders, die om geld voor hun schapen kwamen, naar binnen lokte, en ze meedoogenloos vermoordde; ten minste acht, misschien elf schaapherders achter elkaar. Is hier geen stem des bloeds die naar God roept?

En nu is dit nog een zeldzaam misdadig,

maar van zulk onrecht in anderen vorm is de wereld, is het leven vol.

Het recht struikel langs de straten, en onder alle volk worden de tranen der ellendigen geschied en buigt boosheid, wat recht is, krom.

En hiervoor bleedt dit leven geen verzoening. De verdreene en ellendige sterft zonder gekroond te zijn in zijn onschuld, en de booswicht sterft zonder dat 't recht zijn gruwel terugdronk.

Dit nu doet met de stem des bloeds en uit de tranen der verdrukten de vraag oprijzen: Zou ook de Rechter der gansche aarde geen recht doen?

En waar op die vraag het bittere antwoord komt in den worm die nooit sterft, en in het vuur dat niet wordt uitgebluscht, daar trilt zelfs in ons onzuiver menselijk hart een snaar, die op de gerechtigheid van Hem die de Liefde is, een Amen, *Hallelujah* doet hooren.

Dr. A. KUYPER, De Gemeene Gratie.

Nu binnenkort deel III van dit premiewerk zal verschijnen, verzoeken wij beleefd den intekenaren, die het voor dit deel verschuldigd bedrag (ad. f. 3.— per exemplaar) nog niet, of slechts gedeeltelijk voldeden, ons alsnog per omgaande het resterend bedrag te doen toekomen.

Bij de abonné's die op den 20sten October a. s. voor deel III of niets, of een onvoldoend bedrag zullen geresmitteerd hebben, wordt over het verschuldigd bedrag (verhoogd met 6 cents voor incassokosten) per postkwitantie beschikt.

Voorts berichten wij, dat op veler verzoek ook losse stempelbanden worden verkrijgbaar gesteld, die franco worden toegezonden na ontvangst van f. 2.— per stel van 3 banden.

Adm. „De Berant.”

14 October 1904.

Amsterdam, 14 Oct. 1904.

Religie en Zedelijk leven.

Met bijzondere ingenomenheid werd door ons kennis genomen van de rede, waarmede Prof. Dr. H. Visscher zijn college voor den nieuwen cursus opende.

Reeds het onderwerp trekt aan.

Om het verband tusschen religie en zedelijk leven gaat in onze dagen de strijd. Enerzijds staan de mannen der independente moraal, die beweren, dat de religie goed moge zijn voor den lager ontwikkelden mensch om hem op het pad der deugd te houden, maar dat naarmate de evolutie voortschrijdt en de mensch een hooger standpunt bereikt, het tuchtmeesterschap der religie onbeoordelbaar kan worden en het zedelijk leven, stoelend op eigen wortel, te rijker vrucht dragen zal. Terwijl daarentegen over heel de Christelijke Kerk belijdt, dat zonder religie het zedelijk leven van zijn vasten grondslag ontbloeit is, nog wel als de afgesneden bloem een tijd lang nabloeien kan, maar ten slotte verdorren moet en een caricatuur wordt van wat het zedelijk leven naar Gods ordinantie moet zijn.

Prof. Visscher heeft in dien strijd voor het Christelijk standpunt een pleidooi geleverd, dat door keurigheid van taal, rijkdom van beeldspraak, helderheid van betoog een genot voor den lezer is en tegelijk door bondigheid van bewijs en afdoende argumentatie als apologie wetenschappelijke waarde heeft.

Gelijk van zelf spreekt, kon bij dit apologetisch verweer niet worden uitgegaan van het principium unicum Theologiae. De philosophische Ethiek, die met het droombeeld eener autonome en independente moraal zweept, buigt niet voor een beroep op de autoriteit der Heilige Schrift, wier gezag op ethisch gebied ze juist bestrijdt. Hier kan de tegenstander alleen van ongelijk overtuigd worden door hem aan te toonen, dat historisch het zedelijk leven nooit buiten de religie om zich ontwikkeld heeft en dat de empirische feiten van het zedelijk leven zelf, gelijk ieder mensch die om en in zich waarneemt, met een autonome moraal in strijd zijn.

Die eenig juiste en goede weg is dan ook door Prof. Visscher ingeslagen. Elke poging die beproefd is om den oorsprong van het zedelijk leven buiten de religie om te verklaren, wordt door hem als in strijd met de resultaten der historische wetenschap gewraakt. Met name wordt hierbij breede aandacht geschonken aan de evolutie-hypothese van Darwin, die liefst als resultaat van onbevengene wetenschappelijk onderzoek zich aandient, maar in den grond niets anders dan een onbewezen dogma is. En niet minder afdoend is het tweede deel van dit betoog, waarin Prof. Visscher aantoonde, hoe de verschillende stelsels, die de autoriteit, waardoor het zedelijk leven beheerscht wordt, uit den mensch zelf trachten te verklaren, met het zedelijk leven zelf in strijd zijn, omdat deze zedelijke autoriteit steeds door den mensch ervaren wordt als een macht die boven hem staat, onafhankelijk is van zijn denken of willen, het „Gij zult“ als heilige wet in zijn ziel heeft geschreven. Zoo bevestigt en de historie van ons menselijke geslacht en de analyse van het zedelijk leven zelf wat de Christelijke Kerk op grond van Gods Woord belijdt, dat religie en zedelijk leven niet te scheiden zijn, omdat de wet van het zedelijk leven door God aan den mensch gegeven is.

Deze korte opgave van den inhoud moge strekken om te doen zien, hoe actueel deze rede is, nu op politiek en paedagogisch gebied al wat met de religie gebroken heeft op losmaking van den band tusschen religie en zedelijkheid aandringt en daarvan voor de ontwikkeling van het zedelijk leven

de rijkste vruchten hoopt. Zal het zedelijk leven onder ons volk waarlijk opbloeien, dan kan dit niet anders, dan doordat juist omgekeerd het religieus besef wordt versterkt en door den band aan God ook de band aan zijn wet in de consciëntie weer wordt vastgelegd.

Voor dit kloekke woord zijn wij Prof. Visscher dankbaar. Het toont dat de goede verwachting, die ons Christen volk van zijn komst aan Utrecht's hoogeschool had, niet wordt beschaamd.

Gijbertus Voetius.

Dr. A. C. Duker heeft thans het eerste stuk in het licht gezonden van het tweede deel van zijn levensbeschrijving van onzen grooten theoloog en canonicus Voetius.

Al betreuren wij het, dat geen geestverwant van Voetius dezen arbeid ondernomen heeft, toch mag dit in geen deele te kort doen aan de waardeering voor hetgeen hier door Dr. Duker ons geleverd wordt. De nauwkeurigheid van zijn onderzoek, maakt deze biografie tot een model van historische akribie. Van partijdigheid valt geen spoor te ontdekken, waar Dr. Duker zoo objectief mogelijk de feiten spreken laat. En al mag Dr. Duker met Voetius' geestesrichting niet sympathiseeren, uit zijn arbeid spreekt toch genoeg de waarheid, die hij gevoelt voor de vastheid van Voetius' beginsel, de veelomvattendheid van zijn kennis, de ongemeene werkkraft waarover Voetius beschikte.

Dr. Duker is thans in dit tweede deel genaderd tot die periode van Voetius' leven, die voor de Gereformeerde kerk en theologie wel het meest belangrijk is, zijn hoogleeraarschap aan de Utrechtse hoogeschool. Dit eerste stuk behandelt de openingsdisputatie onder Voetius' leiding gehouden en den daarop gevolgden twist met de Remonstranten; terwijl in een tweede hoofdstuk de strijd geteekend wordt, door Voetius aangeboden tegen Maresius, over het zitting nemen van Gereformeerden in de Boscse broederschap. Het is zeer te hopen, dat Dr. Duker tijd en kracht moge vinden om deze belangrijke studie te voltooien; de langzame voortgang van dit werk, hoe begrijpelijk ook met het oog op den omvangrijken voorarbeid, doet wel eens de vrees opkomen, of het aan Dr. Duker gegund zal worden, de kroon op zijn arbeid te zetten.

Moge de belangstelling, die ook onzerzijds aan dit werk geschonken wordt, daarom een aansporing wezen voor den schrijver, om al zijn kracht aan dezen arbeid te wijden. Al mag deze biografie ons Gereformeerden nog niet geven wat we behoeven, deschildering van de rijke gave, die God aan Nederland's kerk in dezen machtigen kampioen voor de Gereformeerde belijdenis schonk, toch kan zij uitnemend dienst doen, om het leven en den arbeid van Voetius beter te leeren kennen en waardeeren, en daarom wordt ze door ons van harte aanbevolen.

De plaats van den mensch in het heelal.

IV.

Dat niet alleen de zon als bron van licht en warmte voor de aarde onmisbaar is, maar dat ook de sterrenwereld buiten ons zonnestelsel met de aarde in verband staat en voor den mensch een doel heeft, toonde ons vorig artikel aan.

Op drie punten wezen we toen.

Vooreerst, dat de sterren in haar schitterende pracht de nachtelijke duisternis verhelderen en door haar verheven schoon den mensch tot bewondering opwekken en aanbidding van God.

Ten tweede, dat in die sterren, zoowel door haar onderlinge groepeerings als door haar schijnbaar wisselenden stand, den mensch een middel is gegeven om tot een vaste tijdsindeeling te komen.

En ten derde dat die sterren dienst doen voor reiziger en zeeman om de plaats te bepalen, waar hij zich bevindt, en de richting aan te geven, waarheen hij zich wenden moet. Zonder Noordpoolster, die het Noorden onbedriegelijk aangeeft, zou vóór de uitvinding van het kompas geen zeeman zich in vreemde zeeën hebben gewaagd.

Toch is hiermede niet genoeg gezegd.

Dit alles raakt het zijdelingsche nut, dat de mensch uit de beschouwing van deze sterrenwereld trekt. En de vraag gaat veel dieper, of deze sterren ook niet rechtstreeks invloed op onze aarde uitoefenen en of zonder deze sterren de aarde als woonplaats voor den mensch wel geschikt zou kunnen zijn.

Nu is deze vraag zeker niet zoo gemakkelijk te beantwoorden als die naar den invloed van de zon op onze aarde. Maar de jongste ontdekkingen op het gebied van het licht geven hier toch aanduidingen, die voor de toekomst een oplossing ook van dit probleem mogen doen verwachten. En van deze vingering mag de geloovige wetenschap zeker dankbaar gebruik maken om aan te toonen, dat de sterrenwereld met deze aarde in het nauwste verband staat en evenals de zon dienst doet om op deze aarde het organisch leven mogelijk te maken.

Aan deze ontdekkingen danken wij toch de wetenschap, dat de licht